

ÚVOD

ZÁKLADNÍ KATEGORIE ETICKÝCH SYSTÉMŮ

V této úvodní lekci bych chtěl krátce charakterizovat různé systémy filosofické etiky a tak ukázat náš úhel pohledu.

Kosmicko-realistická etika klasické tradice

Ve velké klasické tradici, která se rozvíjela od doby Sókratovy, lze filosofickou etiku charakterizovat jako etiku *kosmicko-realistickou*. Je to etika *kosmická*, tj. založená na určitém vidění situace člověka ve světě; je *realistická*, tj. založená na extramentálních skutečnostech,¹ které jsou objektem určité metafyziky nebo určité filosofie přírody. Tato etika je zároveň, a esenciálně,² jednak povahy *zkušenostní*, jednak povahy *normativní*.

Esenciální stadia této kosmicko-realistické etiky bychom tedy mohli označit takto:

¹ Extramentální = nezávislé na poznávajícím subjektu. (Poznámka překladatele.)

² Esenciálně = bytostně; bez čeho věc (subjekt) nemůže být ani být chápána, např. rozumovost patří člověku esenciálně. (Poznámka překladatele.)

Bůh
příroda
zákon

---

rozum
mravní dobrota

{ objektu
skutku

První tři termíny tabulky se vztahují k extramentální skutečnosti. „Zákon“ označuje přirozený zákon, který je imanentní³ věcem a je v nich výrazem tvůrčí moudrosti.

Rozum je bezprostřední pravidlo či míra lidských skutků. Sám rozum je řízen či odměřován přirozeným zákonem a esenciálními cíli lidské bytosti.

Proto je mravní objekt sám o sobě dobrý, vnitřně dobrý,⁴ když je ve shodě s rozumem. Existuje vnitřní *dobro* nebo vnitřní *zlo* – shoda nebo neshoda s rozumem – objektu našich skutků.

A dobrota neboli správnost mravního skutku závisí na dobrotě objektu.

V této etické perspektivě má mravní dobro základ v extramentální skutečnosti: v Bohu, v přirozenosti⁵ věcí a speciálně v lidské přirozenosti, v přirozeném zákoně. Je to perspektiva společného vědomí lidstva a je to pravdivá a autentická perspektiva filosofické etiky.

³ Imanentní = to, co zůstává uvnitř (jako trvale přítomné). (Poznámka překladatele.)

⁴ Vnitřně dobrý = dobrý svou podstatou. (Poznámka překladatele.)

⁵ Přirozenost = vlastní povaha věci, její podstata či esence. K esenci (bytnosti) jsoucna připojuje dynamický prvek, je to esence, nakolik je důvodem určité činnosti jsoucího. (Poznámka překladatele.)

Akosmická a idealistická etika Kantova

S Kantem se všechno změnilo. Mohli bychom říci, že Kantova filosofie je příkladem filosofické etiky, k jejíž deformaci přispěl – špatně uchopený – vliv křesťanství. Je to morální filosofie křesťanská, ale pokřivená. Kant se pokusil zjevenou morálku, kterou nám předkládá židovsko-křesťanská tradice, transponovat do rejstříku a „hranic“ čistého rozumu – a tím ji úplně deformoval. Snažil se zachovat židovsko-křesťanskou absolutizaci morálky v etice pouhého rozumu, která odstranila všechny v pravém smyslu zjevené neboli nadpřirozené prvky. Odtud pramení důraz, který Kantova etika klade na nepřítomnost subjektivního zájmu. Dokonalou křesťanskou nezištnost (která se dosahuje láskou) Kant požaduje (žádá dokonce nezištnost ještě dokonalejší) od etiky čiré povinnosti, od rozumu nesměřujícího k tomu, co je reálné, a k přirozenosti. Předkládá nám etiku bez posledního cíle, oproštěnou od všeho rozletu ke štěstí či k dobru; etiku kategorického imperativu, v níž je svět morality či svobody zcela oddělen od světa přirozenosti, přičemž obsah zákona má být vyvozován ze své formy a z obecně normativní esence praktického čistého rozumu. V této etice je specifikace mravních činů zbavena všeho zřetele k dobru, k dobrotě o sobě objektu (tj. zřetele ke shodě s rozumem na základě přirozenosti věcí). Je to zcela logické, protože v Kantově systému nemohou být věci o sobě poznány.

O Kantově revoluci bychom mohli říci, že vyústuje v etiku *akosmicko-idealistickou*, která byla vytvořena nezávisle na nějakém vidění situace člověka ve světě a ve vesmíru a která nechce mít základ ani v metafyzice, ani ve filosofii přírody; je povahy *deduktivní* a *normativní*.

První tři stadia uvedené tabulky [na další straně] jsou z této etiky vyloučena jakožto nemající s moralitou nic společného.

<i>Etika kosmicko-realistická, založená metafyzicky a fyzicky; zkušenostně-normativní</i>	<i>Etika akosmicko-idealistická, nezaložená ani metafyzicky, ani „fyzicky“; deduktivně-normativní</i>
1. Bůh 2. příroda 3. zákon (zákon přirozený)	Ve světě morálky či svobody nemají žádnou funkci
4. rozum (míra měřící a odměřovaná) 5. mravní dobrota objektu <u>6. a v důsledku toho skutku</u>	1. rozum (pouze měřící) ← 2. zákon (pouze formální – kategorický imperativ) 3. <u>správnost (neboli mravní) skutku (na základě maximy)</u> Odtud navíc mravní dobrota objektu.
<u>Mravní dobro se zakládá na extramentální skutečnosti.</u>	Mravní dobro se zakládá na obecnosti čistého praktického rozumu.

Počátečním stadiem této morální filosofie je rozum jakožto míra lidských skutků, ne však v tomtéž smyslu jako v klasické tradici, protože nyní jde o *čistý* rozum, zbavený vši poznatelné látky, jde o rozum uvažovaný čistě formálně, jediné z hlediska požadavků logické obecnosti.

Druhým stadiem je zákon, ale ne už zákon přirozený, nýbrž zákon ve smyslu kategorického imperativu, absolutní sinajské „máš povinnost“, ukládané ve jménu čistého rozumu jakožto formy a priori lidských skutků.

Třetím stadiem je mravní správnost neboli mravní dobrota skutku. Podle Kanta je skutek mravně dobrý tehdy, když jeho maximou je maxima, která může být zobecněna, stanovena jako pravidlo příkazující obecně jednání každé lidské bytosti. Tato obecnost

maximy skutku konstituuje mravní dobrotu tohoto skutku. Dobrotu, která vůbec nezávisí na dobrotě objektu. Neexistuje vnitřní dobrota objektu, na níž by závisela dobrota skutku. Naopak, lze-li nakonec a jakoby navíc mluvit o dobrotě objektu, pak jako o závislé na dobrotě skutku. Moralita skutku působí, že je mravně dobrý jeho objekt. Mravní dobro už nemá základ v extramentální skutečnosti, zakládá se jen na obecnosti čistého praktického rozumu, přičemž obsah mravního skutku má být odvozen z této obecné formy a z požadavků obecnosti, které jsou pro rozum esenciální. Jistě je patrné, že je nutno nevyhnutelně volit mezi etickým hlediskem Kantovým a etickým hlediskem klasické tradice.

Filosofická etika po Kantovi

Po Kantovi se morální filosofie dostala do naprostého zmatku, nacházela se ve stavu nepřetržité krize. Povšehně lze říci, že se tu setkáváme s třemi hlavními liniemi vývoje:

1) Zaprvé jde o teorie, které lze označit jako akosmické-idealisticke, založené (na rozdíl od Kanta) na určité metafyzice, ale (podle Kanta) na metafyzice čistě idealisticke a aprioristicke. Jsou to například etické a metafyzické systémy německého romantismu.

2) Druhá linie vývoje se naopak rozvíjela v reakci proti Kantovi. Patří sem myslitelé, podle nichž každá etická teorie, která se snaží odůvodnit mravní hodnoty a určit normy jednání, je nevyhnutelně kantovského typu, aprioristicke a formalisticke, a *normativní ve smyslu Kantově*. Tito myslitelé jsou přesvědčeni o libovolnosti tohoto druhu etického systému, takže nakonec odmítají jakýkoli druh normativní etiky a pokoušejí se vytvořit etickou teorii po vzoru přírodních věd: etickou teorii, která není ani kosmicko-realisticke, ani akosmicko-idealisticke, kterou však můžeme charakterizovat